

Akademični slikar Ludovik Grilc.

Svojemu pobratimu v spomin napisal **Krakovčan.**

opet se je skrčilo število naših upodablajočih umetnikov! Po dolgem bolehanju za srčno hibo je 12. februarja t. l. ob poltreh popoldne v Ljubljani na Karlovški cesti v hiši št. 24, ki je last g. Bavdka, v 59. letu svoje dobe izdihnil znameniti in plodoviti slovenski akademični slikar Ludovik Grilc.

Ludoviku Grilcu je tekla zibel v Idriji, kjer je zagledal luč sveta dne 25. julija 1851. leta. Oče mu Ivan je bil trgovec in hišni posestnik, mati Antonija iz rodbine Lapajnetove. Iz njiju zakona se je narodilo šestero dece, Ludovik je bil najstarejši. V osnovno šolo je hodil v rojstnem mestu in že izza ranih kolen kazal nenavadno nadarjenost za risanje. Zla sreča je nanesla, da mu je oče hkratu izgubil vse svoje precejšnje imetje in skoro nato legel v prerani grob, ko je bilo našemu Ludoviku šele 12 let. Po nasvetu idrijskega učitelja Srečka Stegnarja, ki je svojemu nadarjenemu učencu vedno prigovarjal, da naj bi se posvetil slikarstvu, je stopil Ludovik 1865. leta v pouk k idrijskemu kiparju in cerkvenemu slikarju Jurju Tavčarju. Tu se je vežbal pet let in po izvršenem uku od leta 1870. do 1872. ostal za slikarskega pomočnika. Želja po nadaljnem izobraževanju ga je 1873. leta gnala na Dunaj, kjer so ga na podlagi dveh vrlo uspelih slik: Divji in domači kozel sprejeli na slikarsko akademijo. Toda že 1874. leta je odšel na Reko, kjer je ostal do leta 1875. Tam je po naročilu slovenskega mecena Josipa Gorupa izgotovil več portretov in raznih drugih slik. Od 1876.—1877. leta je bival v Gorici, baveč se s portretiranjem in slikanjem raznih predmetov. Leta 1878. se je preselil v Ljubljano ter vstopil pri slikarju Ivanu Wolfu za pomočnika. Pri njem je ostal do leta 1880. V tej dobi je s svojim šefom na presno slikal župno cerkev v Vipavi in pročelje frančiškanske cerkve v Ljubljani.

Grilcu je vnovič vzniknila želja po nadaljnem izobraževanju; zopet je jel sanjati o slikarski akademiji na Dunaju. Tako rad bi bil šel tja, — toda sredstva! Prosil je podpore pri dež. odboru kranjskem in ustno ponovil prošnjo pri tedanjem dež. odborniku dr. Josipu Vošnjaku. A ta je skomizgnil z rameni rekoč: Obžalujem, za take

ljudi nimamo denarja. Vendar se mu je kasneje milostno naklonila dvakratna podpora po 100 K.

Za te Grilčeve krize je pri litijskem okrajnem sodišču služboval slikarjev svak, kancelist Valentin Vončina; k njemu se je čestokrat zatekal pokojnik. Ko je 1879. leta božičeval pri njem, se je slučajno seznanil s tedanjim litijskim okrajnim glavarjem, Julijem vitezom Vesteneckom. To znanje je imelo za Grilca dalekosežne posledice. Pokazal je namreč Vestenecku več svojih slik, med njimi tudi vrlo uspelo kopijo po nekem italijanskem slikarju „Lazzarone“. Vestenecku je bila ta slika tolikanj všeč, da mu je dal portretirati svojo štiriletno hčerko in mu poleg tega pri deželni vladi izposloval tudi znatno podporo, s katero je 1880. leta zopet mogel na Dunaj na slikarsko akademijo, kjer je ostal do leta 1884.

Grozna je bila beda, ki ga je trla štiri leta v cesarski prestolnici. Da je imel vsaj za kruh, je o prostem času slikal za špekulativne dunajske židovske trgovce, ki so ga neznansko izrabljali in odirali. Tisti čas je naslikal študijo „Gorenjka“, ki jo je kupil baron Wurzbach v Ljubljani.

Leta 1884. je šel nadaljevat svoje študije v Benetke na ondotno akademijo delle belle arti, kjer je ostal do leta 1886. V tem času je nastala kopija: „Prstan sv. Marka“ po Bordenonejevem originalu in izvirna oljnata slika: „Notranjščina cerkve sv. Marka“. Sliki imata brata Ferdo in Fran Souvan v Ljubljani, razstavljeni sta bili v Kollmanovi prodajalnici. 1885. leta je Grilc v imenovani izložbi razstavil portret mladega dekleta iz znane narodne obitelji. Sliko je kritika zelo hvalila, trdeč, da je vsestransko umetniško izvršena. O počitnicah t. l. je šel na Rakek, kjer je v teku šestih mesecev portretiral rodbino veletržca Lavriča, skupaj deset podob. Slike šesterih otrok so bile razstavljene pri J. Giontiniju; vzbujale so občno pozornost. Leta 1886. je v Benetkah naslikal tudi pokrajinsko študijo „Bled“, ki si jo je nabavil ljubljanski župan Ivan Hribar. Želja po samostojnosti je privedla Grilca leta 1886. v Ljubljano. Zahotelo se mu je otvoriti svoj atelje. Zaman se je trudil prijatelj njegov, slikar Ivan Wolf, da mu namero izbije iz glave. „Ne etablirajte se v Ljubljani! Tu za nas ni kruha! Vi ste optimist! Glejte mene! Četvero cerkva se je v polpreteklem času restavriral pri nas, a mene, domačina, ki tudi kaj znam, ni videl, poznal nihče! Nemo propheta in patria.“ Toda „optimist“ Grilc se ni menil za prijateljski opomin, nego priredil si samostojen atelje na Stolnem trgu v Bleiweisovi hiši. Bridko se je kasneje kesal, da ni poslušal praktičnega, izkušenega Wolfa.

V svojem novem skromnem domu v Ljubljani je proizvedel Grilc celo kopo svetnih in cerkvenih slik, največ pa portretov. Leta 1887. je portretiral za ljubljanski Rudolfinum Maksa Wiederwohla in naslikal „križev pot“ za Novo Štífto pri Ribnici. Izza l. 1888. datira lurška M. B., ki jo je kupil poštni komisar Ratoliska; nadalje sliki sv. Nikolaja in sv. Florijana za zastavo litijske cerkve; sv. Florijan z emblemi za zastavo gasilnega društva postojnskega, portret gledališkega igralca Kocelja, obrtnika Jerneja Žitnika, pasarja Hinka Sadnikarja in njegove hčerke, tiskarja Dragotina Hribarja, idrijskega župana Štefana Lapajnetá, obitelji Deklevove, pekarja Ivana Föderla in bolgarskega profesorja Antona Bezenška. Zadnje navedena slika je bila 1892. leta v plovdivski razstavi. Ogleдал si jo je tudi knez Ferdinand in se kaj laskavo izrazil o njej. Jury je Grilcu priznala zanjo veliko srebrno svetinjo.

Leta 1898. je portretiral knezoškofa ljubljanskega dr. Jakoba Missio v naravni veličini. Razen izvrstno modelirane glave hvalijo veččaki na tej sliki posebe še ornat in dekoracije. Imenovani dostojanstvenik je honoriral Grilca s 1000 K. Leta 1899. je izvršil Grilc za cerkev na Bohinjski Bistrici sliko sv. družine; o njej so trdili, da jo je izdelal mojstrsko. Leta 1891. je slikal al fresco prezbitarij in cerkveni strop v Železnikih. Slike kažejo štiri blagovestnike in venčanje M. B. v nadnaravni velikosti. Leta 1901. je naslikal portret trgovčeve soproge Marije Mehletove, mestnega župana Ivana Hribarja, ki je upodobljen v sokolski opravi in naravni velikosti in je istinito mojstrski zadet. Kritika je sodila o tej sliki, da je vrlo plastična, glava izvrstno podana, podobnost frapantna, kolorit živahen in fin, tehnika izborna. Sliko si je omislilo telovadno društvo „Ljubljanski Sokol“. V izložbenem oknu Ivana Mathiana je Grilc imenovanega leta razstavil znani gorenjski slap „Šum“, ki ga je „Katoliška tiskarna“ reproducirala kot razglednico. Leta 1904. je naslikal za veliki oltar v Žabnici na Gorenjskem sv. Urha, ki jasno svedoči, kako temeljito je slikar študiral beneške mojstre. V tem letu je izborno prenovil fresko-sliko „Čudodelna varhinja ljubljanskega mesta“ na vnanji strani šentflorijanske podružnice v Ljubljani, originalno delo mojstra Ivana Wolfa izza leta 1875. Leta 1907. je za veliki oltar župne cerkve žužemberške po Layerjevem originalu izza leta 1776., ki ga je bila docela pokvarila popravljajoča roka neveščega lajika prav po nekrščansko in ga je skoro uničil časa zob, izdelal 7·5 m² obsežno sliko sv. Mohorja in Fortunata. Glorijolo in angela nad imenovanima božjima ugodnikoma je zamislil Grilc iznova in ustvaril

svojo lastno kompozicijo. Slika je pravi kras župne cerkve in vse hvali posebno nje plastičnost. Iz leta 1908. ima „Katoliško tiskovno društvo“ v Ljubljani iz Grilčevega kista sliki v naravni velikosti, ki predstavljata mons. A. Zupančiča in kardinala Missio. Na teh dveh slikah je pokazal slikar, da je mojster tudi v moderni tehniki glede risbe in glede barv. Poza, izraz, ves milje naravnost frapirajo gledalca. Iz leta 1909. sta Grilčevi sliki na Čižmaševi lekarni v Ljubljani. Lepa harmonija barv, čudovito pogojeni izrazi obrazov, pravilna risba in vrla tehnika dičijo ta umetnikova proizvoda. Grilčev umotvor sta tudi sliki sv. Kozme in Damijana, začetnikov zdravilstva, na vratih Trnkoczyjeve lekarne v Ljubljani in delata umetniku vso čast; nadalje „križev pot“ na Golem, verna kopija po mojstru Fürrihu, broječa 168 oseb. Dela sicer niso mogli prehvaliti, siromak Grilc je pa dobil zanje celih 1000 K, torej za poedino postajo niti celih 72 K, oziroma za poedino osebo niti celih 6 K! — Grilčevi proizvodi so nadalje: portret matere trnovskega župnika Ivana Vrhovnika; slika prvega slovenskega romanopisca, višnjegorskega župnika Janeza Ciglerja, posneta po stari, skoro že izginuli dagverotipiji (svojina g. Ivana Vrhovnika); „križev pot“ v litijski župni cerkvi; Klanško jezero, — velika, vrlo uspela slika, nahajajoča se še v pokojnikovi zapuščini; srce Jezusovo in Marijino v župni cerkvi v Bohinju; sv. družina in sv. Frančišek Serafski v ljubljanskem svetišču; portreti Matičnih predsednikov: dr. E. H. Coste, Petra viteza Grassellija, Josipa Marna in Matičnega mecena Antona Kneza; oljnata slika „annuntio B. M. V.“ v stari kapelici na Friškovcu (prvotno al fresco je slikal mojster Wolf). Nekaj njegovih slik se nahaja tudi v župni cerkvi v Mošnjah.

Grilc je bil še posebe priznan veščak na polju restavriranja oljnatih in slik na presno. Prenovil je oltarne slike v trnovski župni cerkvi v Ljubljani in več slik v tamošnjem župnišču. Mnogo slik je restavriral baronu Wurzbachu v Ljubljani, potem v knezoškofijski palači ljubljanski, na grajščini v Goričanah, na vitez Guttmannsthalovi grajščini na Dvoru in drugod.

V trnovski cerkvi v Ljubljani razstavljajo o Božiču jaslice, ki jih je naslikal Grilc. Deloma so te jaslice posnetek enega prvih del znanega slikarja Matevža Langusa, ki jih je ustvaril za ljubljansko frančiškansko cerkev. Otrok še sem z navdušenjem hodil gledat ta idealno krasni original Prešernovega prijatelja, torej v dobi, ko nisem še imel nikakega zmisla za upodablajočo umetnost; občudoval pa sem ta ljubki, lepi proizvod tudi mnogokrat še v zreli moški svoji

dobi. Nedavno so se morale te jaslice umakniti nekemu groznemu lesenemu nestvoru, ki je priromal baje tam iz Tirolske. Ti strašni sloni, ti neokusni velblodi, ki iztegajo svoje rilce in vratove preko betlehemskega obzidja, ta ovčad, ti pastirji! Grozen pogled! Lepi idealni proizvod Langusov pa ždi gori nad zakristijo v shranišču zapuščen, pozabljen in je baje namenjen nekam na kmete, kjer bo propal popolnoma! Ne bi bilo umestneje, da se te jaslice ohranijo slovenski prestolnici in deponirajo pri drugih častitih starinah v deželnem muzeju?

Zadnje Grilčevo delo, pri katerem ga je zalotila smrt, tako-rekoč s čopičem v roki — v petek popoldne je še slikal, a v soboto ob poltreh popoldne ga že ni bilo več med živimi — je cerkvena zastava za Dobrno na Štajerskem. Averz te zastave, ki predočuje češčenje Rešnjega telesa, je napol izdelan in ima enajst figur; reverz je sv. Bogorodica in šele zrisan. V zapuščini Grilčevi se nahaja še cela legija žanrskih, pokrajinskih in svetniških slik ter portretov, ki čakajo solidnih kupcev. Kje ste slovenski mecene? Podprite zapuščeno vdovo umetnikovo!

Grilc je poznal vse panoge modernega slikarstva. Proizvajal je žanrske in cerkveno-nabožne slike, pa tudi pokrajinske, špecialist pa je bil še posebej za portrete. „V ti stroki se je popel na vsega priznanja vredno stopnjo tehniške dovršenosti. Njegovi portreti, naj jih slika z oljnatimi ali pastelnimi barvami, se odlikujejo z blagodejno čistostjo kolorita ter povse naravnim in svežim inkarnatom; podobe po njem posnetih oseb, živim originalom popolnoma slične, dvigajo se v kaj mehkih obrisih iznad prikladno harmoniziranega ozadja“, trdi V. Holz-Kretanov.

Dasi je bil Grilc pravi veščak v svoji stroki, vendar se je moral vse svoje življenje boriti z bedo. Dejal mi je nekoč, ko sem ga posetil v tedanjem njegovem ateljeju na Gruberjevi cesti: „Prav je trdil Wolf, da nemo propheta in patria. Naši ljudje naročajo raje pri židovskih tvrdkah, domačine pa prezirajo!“ Ko sem mu svetoval, da naj se posluži reklame, me je z mogočno gesto zavrnil: „Ne, tega pa ne poznam!“

Pokojnik je bil blag značaj, zvest prijatelj, skromna, tiha duša. Šumnih krogov ni ljubil, zato se jim je umikal in zato ga ti tudi niso poznali in ga, skoro bi dejal, prezirali. Naj bi te skromne vrstice, ki jih posvečujem njegovemu spominu, vsaj deloma seznanile širše sloje z življenjem in plodovitim delovanjem pokojnega akademičnega slikarja.

